

РЕЦЕНЗИЯ

от д-р Бойко Пенчев Пенчев,
доцент в СУ „Св. Климент Охридски“, катедра „Българска литература“,
на материалите, представени за участие в конкурс
за заемане на академичната длъжност ‘доцент’
в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“

област на висше образование: Хуманитарни науки

професионално направление: 2.1. Филология

научна специалност: Българска литература (Българска литература след Първата световна война)

В конкурса за ‘доцент’, обявен в Държавен вестник, бр. 31 от 12 април 2019 г. и в интернет-страница на Пловдивски университет "Паисий Хилендарски" за нуждите на катедра „История на литературата и сравнително литературознание“ към Филологическия факултет, като кандидат участва Гергина Василева Кръстева от същата катедра.

1. Общо представяне на получените материали

Със заповед № Р33-2876 от 11.06.2019 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определен за член на научното жури на конкурс за заемане на академичната длъжност ‘доцент’ в ПУ по област на висше образование Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология, обявен за нуждите на катедра „История на литературата и сравнително литературознание“ към Филологическия факултет на ПУ.

За участие в обявения конкурс е подал документи единствен кандидат гл. ас. д-р Гергина Василева Кръстева, от катедра „История на литературата и сравнително литературознание“ към Филологическия факултет на ПУ.

Представеният от Гергина Кръстева комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Правилника за развитие на академичния състав на ПУ. Кандидатът Гергина Кръстева е приложила хабилитационен труд – монография и общо 27 научни публикации, от които 9 по темата на хабилитационния труд.

2. Кратки биографични данни за кандидата

Гергина Василева Кръстева е родена през 1971 г. Завършва специалност „Българска филология“ във Великотърновския университет Св. Св. „Кирил и Методий“ през 1994 г. В

периода 2003 – 2006 г. е редовен докторант към катедра „История на литературата и сравнително литературознание” във Филологическия факултет на ПУ. Назначена е за старши асистент в същата катедра през 2008 г., а от 2011 г. досега е главен асистент. В рамките на периода 2009 – 2019 г. Гергина Кръстева води лекционни курсове по задължителни и избираеми дисциплини в бакалавърски и магистърски програми на Филологически факултет на ПУ „Паисий Хилендарски”. Сред водените от нея дисциплини са „История на българската литература след Освобождението“, „История на българската литература след Първата световна война“, „История на българската поезия 60-те – 80-те години на XX век“, „История на българската поезия – 90-те години на XX век – началото на XXI Век“. Под нейно ръководство шестима дипломанти са защитили успешно дипломните си работи. Организатор и съорганизатор на литературни срещи и дискусии, премиери на художествени книги и специализирана литературна периодика, проведени със студенти, обучаващи се в бакалавърските и магистърските програми на Филологически факултет.

3. Обща характеристика на дейността на кандидата

Оценка на учебно-педагогическа дейност и подготовка на кандидата

От приложената справка за преподавателската дейност на Гергина Кръстева става ясно, че от 2009 г. до момента тя води фундаментално важни за специалността „Българска филология“ лекционни курсове като „История на българската литература след Освобождението“ „История на българската литература след Първата световна война“, както и на пряко свързани с темата на хабилитационния труд лекционни курсове по история на съвременната българска поезия в магистърската програма „Актуална българистика“ на Пловдивския университет. Очевидно катедра „История на литературата и сравнително литературознание” има всички основания да се довери на преподавателските качества на Гергина Кръстева. Свидетелство не просто за високия професионализъм, а и за цялостната отдаденост на Кръстева на каузата за изучаването и социализирането на съвременната българска поезия са различните извънлекционни форми, с които тя е стимулирала интереса на студентите – семинари, конкурси, анкети, премиери, учебни екскурзии и т.н. На базата на научните текстове на Гергина Кръстева и на предоставените справки за преподавателската и научната ѝ дейност, съм убеден, че тя е един високо ценен и обичан от академичната колегия и студентите преподавател.

Оценка на научната и научно-приложна дейност на кандидата

В изложението си върху научната дейност на кандидата ще се съсредоточа най-вече върху хабилизационния труд „Лично и антологично. Автоантологични модели и персонални антологийни присъствия в българската лирика от периода 2008 – 2017 година”, след което ще се спра и на публикациите извън темата на хабилизацията.

В първата част на изследването, озаглавена „Контексти, изследователски подходи, опити за подредба”, се прави теоретично уговаряне на работните понятия – антология, автоантология, лична/персонална антология, като авторката се опира върху разработената теоретична парадигма на автори като Биляна Курташева и Пламен Дойнов. Основополагащата идея е, че този тип лирически книги притежават силен авторефлексивен характер и на база на анализа на подбора и концептуалната организация в тях могат да се направят важни изводи както за развитето на творческото самосъзнание на определен автор, така и за по-общите нагласи в литературното поле. Работата оформя като свои основни полета на анализ селекцията и (авто)редактирането, упражнявани при изготвянето на личните и други видове антологии. Под „редактиране“ в изследването се разбира „промяна на заглавия и паратекстови детайли (мото, посвещение, авторско обяснение), препотвърждаване и промяна *на* или отказ *от* циклизиране, всякакъв тип езикови и стилови редакции, дописвания и/или съкращавания“ (с.16). Освен теоретичното уговаряне, тази част играе и функцията на синопсис, като коректно очертава посоките, в които ще се разгърне изследването. Тук не става дума просто за излагане на намеренията, а за мотивирането на това в едно монографично изследване да се съберат всъщност три типа антологии – персонални, „посмъртни“ и „поколенчески“ антологии (пример за последния тип е „Последните поети от 80-те“ (2010), превърнала се през 2012 г. в „Последните 12 поети на 80-те“). На всеки един от тези три типа антологични сборници ще бъде посветена по една от следващите части на изследването.

Втората част на монографията – „Личните антологии – имена, модели, концепции”, представя 14 български поети с общо 16 техни антологични книги, появили се в периода 2008 – 2017 г. Това е и най-обемната част от изследването, което е разбираемо с оглед на големия набор от книги и автори, с които се работи. Веднага прави впечатление, че Гергина Кръстева подхожда ценностно непредубедено към предмета на своите занимания и анализира стратегиите на автомоделиране независимо от каноничния статус на автора. Казано по-директно, обект на грижливо внимание са антологични книги не само на вече закрепени в лирическия канон автори като Борис Христов, Иван Теофилов, Екатерина Йосифова, но и на поети, оставащи донякъде на заден план в концептуализирането на българската поезия от последните 30 години като Марин Георгиев, Здравко Кисъов, Валентина Радинска...

В тази основна за изследването част не можем да не отбележим изключителната добросъвестност и дори скрупулозност, с която Гергина Кръстева изследва построяването на автоантологията и по-специално процедурите на селекция и редактиране. Много внимателно са проследени трансформациите на предишни стихосбирки на съответния автор при превръщането им в цикли от автоантологията. Редки са в съвременното българско литературознание примерите за толкова детайлно познаване на поезията от последните четиредесетина години и особено на нейното концептуализиране в книги. Бихме могли с известна фриволност да определим метода на Гергина Кръстева като „интерпретативна текстология“. Литературните сюжети, които тя проследява, не са изолирани словесни вариации, а се преплитат с биографични и рецептивни сюжети, които дават представа за подвижния релеф на българската поезия от този период. Трябва да уточним и това, че макар изследването да е фокусирано върху книги от периода 2008 – 2017 г., антологичният характер на тези издания задължава изследователя да бъде вещ познавач на българската поезия от 60-те до 90-те години на XX в. включително – изискване, на което Гергина Кръстева отговаря блестящо.

Много са приносните моменти в тази втора част на изследването, които вероятно ще станат отправна точка за бъдещи интерпретации. Бих посочила анализа на замяната на „винчестери“ с „карабини“ от стихотворението „Предчувствие за тържество“ на Владимир Левчев (замяната става в изданието „София под луната“ от 1991 г., а старото „винчестери“ е върнато в следващите автоантологии на поета). Дребен наглед детайл, който обаче е позволил на изследователката да раздипли политически, естетически и биографични пластове, които говорят много за динамиката в отношенията „политика – поезия“ през всичките тези години. Продължение на изследователския подход към друг тип материал представлява третата част от монографията – „Избрано след смъртта или посмъртното битие на поетите (Веселин Сариев, Янаки Петров, Здравко Кисьов, Гриша Трифонов, Веселин Тачев, Николай Кънчев)“, която се занимава с посмъртни антологични книги, появили се в периода. В този случай субект на антологичното усилие е редакторът, а изследването осъществява внимателни текстологични и литературноисторически реконструкции, за да осветли както литературно-концептуалните, така и етическите основания на съставителите. Особено силна е подглавата, посветена на издадената след смъртта на поета антология на Гриша Трифонов, в която са разкрити редица съставителски „волности“ и се поставят редица етически, концептуални и практически въпроси около този тип издателска дейност.

Тук е може би мястото да се отбележи рядко добросъвестната изследователска етика на Гергина Кръстева. Изследването гради своите наблюдения върху внимателно проверени и

проверими факти, то не се изкушава да подхожда лековато, без проверка на своите източници. Това е образцово в своята дисциплинираност литературно изследване, което може да научи по-младите литературоведи (а може би и част от по-старите) на това какво означава литературоведска отговорност.

Четвъртата част на монографията – „Първите антологии на „последните поети“, тръгва от колективната поколенческа антология „Последните поети от 80-те“, но въпросната антология е по-скоро подстъп към анализа на изграждането на поетическите образи на авторите от това поколение посредством техните автоантологични книги от първото и второто десетилетие на ХХІ в. Фокусът на вниманието е главно върху поетите Едвин Сугарев, Румен Леонидов, Владимир Левчев и Ани Илков, тъй като при тях автоантологизиращите (и автоматологизиращи) жестове са най-системни. Изследването по спокоен и уверен начин навлиза в едни от най-дискусионните проблемни полета на най-новата българска литература – поколенческите и естетически групирания, „вълните“ или „етапите“ на българския постмодернизъм. В тази част работата на Гергина Кръстева разкрива потенциала на избраната методологическа стратегия да осветли сложните процеси на формиране на канона след 1989 г. Много ценно е наблюдението, че антологията „Последните поети от 80-те“ включва предимно автори, дебютирали през 80-те, които ще покажат афинитет към правенето на автоантологии, както преди, така и след 2010 г., когато излиза колективният им сборник.

Като цяло монографичният труд „Лично и антологично. Автоантологични модели и персонални антологийни присъствия в българската лирика от периода 2008 – 2017 година” има несъмнено висока научна стойност. В него е осветлена една напълно неизследвана страна от социалното битие на най-новата българска поезия. Направените наблюдения и анализи обогатяват знанието ни не просто за публичния образ на изследваните поети, но и за механизмите на социализиране и канонизиране, работещи в българската литература от последните тридесет години.

В плана не на забележките, а на любопитството към едно бъдещо развитие на изследванията на Гергина Кръстева – би било много интересно да се види как се обвързва антологийното (само)моделиране с битуващите рецептивни представи и стереотипи за даден автор, т.е. да се проследи как механизмите на селекция и редакция при съставянето на антология засрещат (преобръщат, коригират, потвърждават) наложени или променящи се рецептивни нагласи към автора.

Приложените 9 текста по темата на монографичния труд бих обособил в две групи. В първата група влизат текстове, които малко или много представляват част от монографията, публикувани преди нейното излизане; това са текстове №1, 2, 4, 5, 7 и 9. Няма да ги

коментирам отделно, тъй като те влизат под някаква форма в хабилитационния труд. Заслужават обаче сериозно внимание публикации №3 („Възторзи по името (или за две съвременни антологии, посветени на Апостола, и отвъд тях)“, №6 („Бродещи в гората (или по повод една публикация на Николай Кънчев от 1967 г. и отвъд нея“) и №8 („Юбилейната смърт на националния герой (Късни употреби на образа на Васил Левски: из социалистическата художествена литература, социалистическия печат и отвъд тях)»). В тях текстологично-интерпретативният подход, работещ в хабилитационния труд, е продуктивно приложен върху обекти от по-различен характер – две съвременни поетични антологии, посветени на Васил Левски («Възторзи по името»), образите на Левски в литературата и официалната култура на 60-те и 70-те години („Юбилейната смърт на националния герой“) и специфичното „пригаждане“ на мотиви от две стихотворения на Николай Кънчев от 1967 г. в поезията на двама пловдивски поети. Тези статии разкриват в пълна степен ерудицията и афинитета на Гергина Кръстева към проблематиката на културната памет, нейното умение да раздипля фини, но значещи интертекстуални нишки и сюжети. Онова, което дълбинно свързва хабилитационния труд и тези публикации е трайният интерес на изследователката към механизмите на литературната и културната памет. Може да се каже, че тя всъщност изследва два типа памет. Първата е идеологически моделираната „официална“ културна памет на социалистическата епоха, а втората е специфичната „памет“ за публичния образ на поета, която се моделира от автора или съставителя в личната антология. Неслучайно мотивът за „юбилей“ се появява и в посветения на автоантологията хабилитационен труд. Юбилеят и Антологията са мощни инструменти в усилията за преодоляване на забравата – и Гергина Кръстева ни показва как тези инструменти работят както в официалната идеологизирана култура, така и в плана на авторското (само)скулптиране.

Публикациите извън темата на монографичния труд, приложени в настоящата процедура, са 18 на брой, като аз няма да се спирам на рецензиите (публикации №7, 8, 9, 14 и 18). Първата причина е, че кандидатът е предоставил предостатъчно за нуждите на процедурата академични публикации и не се налага допълването им с текстове от дискурса на оперативната критика, въпреки безспорната значимост на този тип критическо писане, което аз лично изключително ценя. Втората и по-важна причина е, че ми се иска по някакъв начин да подтикна Гергина Кръстева да продължи започнатото в трите рецензии за книги на Ивайло Иванов и да го разгърне в голям текст. Гергина Кръстева, с нейния опит в изследването на антологични проекти и безукорна професионална етика, ми се струва най-подходящият литератор, който може да напише книга за творчеството на Ивайло Иванов – поет, при когото

стремежът за концептуалност във всяка една стихосбирка беше своеобразна творческа религия.

Публикациите извън темата на монографичния труд обогатяват научния профил на Гергина Кръстева. В тях е демонстрирано детайлно владение на литературно-историческия материал, познаване както на литературната, така и общата периодика от епохата на 60-те и 70-те години. Гергина Кръстева има „око“ за интертекстуални сюжети, за привидно дребни, но симптоматични детайли от литературния живот и социалния живот на литературните текстове. Специално бих открил статиите „Паисий на фронта“ или как се чества 200-годишния юбилей на „История славянобългарска“ и „Поетическо изкуство“ или разноликият канон“. В тях, на базата на анализа на конкретни литературни сюжети, се разкриват важни аспекти от променящото се литературно и концептуално самосъзнание на българската литература през 60-те и 70-те години.

Гергина Кръстева е великолепен познавач и на ранното, и на късното творчество на т.нар. „тихи поети“, което е довело до появата на приносни текстове като „Тихата лирика“ – контексти и генеалогия на понятието“ и „В „утробата на кита“ или „тихият вик“ на българските поети през 60-те и 70-те години на ХХ век“. Приносно е и контекстуализирането на понятието „тиха лирика“ и изясняването на „съветския“ му произход. („Вносът“ на критически понятия и концепции от тогавашната съветска литературна наука и критика, при това далеч не еднозначно съгласувани с официалната „линия“, е една много интересна и малко изследвана област от литературата на тоталитарния период). Със сигурност трябва да се отбележи и това, че Гергина Кръстева не само е ерудиран и дисциплиниран изследовател, но и умее да артикулира по ненаатрапчив, но точен начин тезите и наблюденията си. В прецизното литературно-историческо изложение често проблясва запомнящият се, ефектен и в същото време проницателен израз, като например „Левчев-Башев-Слав Караславов-Инджов“, поетите с най-дългата младост в историята на българската литература от епохата на тоталитарното време“. („Тихата лирика“ – контексти и генеалогия на понятието“).

Със своите изследвания Гергина Кръстева допринася много за изясняването на така актуалния в последните години въпрос за „алтернативния канон“ в българската поезия от времето на тоталитаризма. В тази посока работят статиите „Иван Цанев – време, погледи, отражения.“, „На тишината *светлата феерия* или как заседава Изпълкомът“ и „Епопея на незабравимите“ – усвояване и конструиране на историческата памет“. Прави впечатление, че в повечето случаи изследователката отново е фокусирана върху конкретни книги, чиято концептуална архитектура и последващи редакции дават материал за анализ и размишление.

Останалите текстове от приложения пакет с публикации доизграждат научния профил на кандидата, като демонстрират увереност и находчивост в изследването на интересни и актуални литературоведски проблеми. Гергина Кръстева има подчертан афинитет към проследяването на образи и мотиви в творчеството на един или няколко автори. Пример за това са статиите „Пяст птици” или за един лирически модел в поезията от края на 50-те и през 60-те години на ХХ век”, „Една визуална емблема“ (за образа на очилата в лириката от втората половина на 60-те и 70-те години) и „Детство на Балканите или за синдрома „Питър Пан” в съвременната белетристика на някои балкански литератури“ (за детето-разказвач в няколко съвременни романа). Интересен текст върху днешната социална релевантност на литературата е коментарът върху проведена анкета „Любими съвременни български автори и книги. Четене, рецепция, литературни конкурси“. С образа на българското и чуждото в различни литературни и исторически контексти се занимават две статии, посветени на прозаични творби – „Българският Джеймс Бонд или господин Никой – няколко криминални сюжета в българската литература“ и „България – сляпата памет (Художествени образи на България през погледа на автора чужденец в три съвременни романа)“. Тези на пръв поглед разнородни текстове са обединени от темата за погледа, за специфичната гледна точка (персонална, етническа, жанрова), през която се възприемат социалният свят и идеологическите наслоявания.

За високата стойност на научните трудове на Гергина Кръстева говори и това, че те се появяват в реномирани поредици и издания, най-вече на Пловдивския университет и на Департамента по нова българистика към НБУ. Две от статиите са публикувани в престижни чуждестранни издания, индексирани съответно в РИНЦ и ERIH+. Свидетелство за значимостта на изследванията на Гергина Кръстева са и множеството цитирания на нейни трудове.

Като цяло бих определил Гергина Кръстева като изграден литературовед със собствени тематични и методологически пристрастия. Отново бих искал да подчертая филологическата прецизност в нейните изследвания, вниманието, с което се градят наблюдения и изводи на базата на добре проучени текстови масиви. Ако си позволя малко по-свободна формулировка, виждам Гергина Кръстева като съчетаваща най-доброто от две литературоведски школи: търпеливата, детайлна аналитична работа с „архива“ на литературата на НРБ, развивана от колегите от Департамента по нова българистика към НБУ, и уменията за откриване и проследяване на интертекстуални сюжети и мрежи, блестящо практикувано от уважаваните колеги от катедра „История на литературата и сравнително литературознание” към Пловдивския университет. Смятам, че Гергина Кръстева има всички научни, преподавателски и морални качества, за да заема длъжността „доцент“.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Документите и материалите, представени от Гергина Василева Кръстева отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“. От приложената справка е видно, че тя отговаря на минималните национални изисквания за заемането на длъжността „доцент“.

Кандидатът в конкурса е представил достатъчен брой научни трудове, публикувани след материалите, използвани при защитата на ОНС ‘доктор’. В работите на кандидата има оригинални научни и приложни приноси, които са получили международно признание като представителна част от тях са публикувани в списания и научни сборници, издадени от международни академични издателства. Теоретичните му разработки имат практическа приложимост, като част от тях са пряко ориентирани към учебната работа. Научната и преподавателската квалификация на Гергина Василева Кръстева е несъмнена.

Постигнатите от Гергина Василева Кръстева резултати в учебната и научно-изследователската дейност напълно съответстват на специфичните изисквания на Филологическия факултет, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ. След запознаване с представените в конкурса материали и научни трудове, анализ на тяхната значимост и съдържащи се в тях научни, научно-приложни и приложни приноси, намирам за основателно да дам своята **положителна оценка** и да препоръчам на Научното жури да изготви доклад-предложение до Факултетния съвет на Филологическия факултет за избор на Гергина Василева Кръстева на академичната длъжност ‘доцент’ в ПУ „П. Хилендарски“ по професионално направление 2.1. Филология, научна специалност „Българска литература (Българска литература след Първата световна война).

14.09. 2019 г.

Рецензент: доц. д-р Бойко Пенчев